

Õigus ja Kohus

Õiguste adusline ajakiri

„Päewalehe“, „Aja“
ja „Koidu“ hinnata
erallsa ▽ ▽ ▽ ▽

Ilmub 1 kord kuus

Tegew toimetaja ▽
cand. jur. J. Wilms

Nr. 7

Juuli

1912

Riigivolikogu walimise-õigus.

J. Wilms.

Riigivolikogu walimiste eel seistes ei ole wist mitte asjata lühedalt pilku üle meie walimiseõiguse käia lasta.

Pealehes oleme linnades walimise kohta juba seletust andnud. Käesolewas artiklis käsitame siis walimisi maal ja wabrikutes. Enne aga kui me seadusepunktisid lühedalt ette hakkame tooma, heidame paar üleüldist pilku meie walimise-õiguse saamise ja selle muutuste peale.

Konstitutsiooni mõte on Wenemaal juba kaunis wana, ehk konstitutsiooni sarnane l'ord küll alles 6 aasta eest sündis. Konstitutsiooni kättepüüdmisses on mitmesugusid liikumisi olnud, kuni wiimase ajani ei olnud neist qga üksti täielikult õnnestanud ja nende ajalooline tähtsus seisab selles, et nad tulewastele liikumistele teed katsusid walmistada. Niisugusid katseid on ka walitsuse-ringkonna wabamalt mõtlejad teinud, kuid pea-asjalikult aga laiemate sihtide eestwõitlejad. Need liikumised töiwad wiimase suure woolu juurde, mis 1905. aastal terwet wana l'orda wapustades ka meie l'odumaast üle läis. Seda liikumist on hakatud suureks Wene rewolutsioniks kutsuma.

Selle tagajärg on ka meie konstitutsionsarnane l'ord meie lahetojalise parlamendiga: Riigivolikogu ja Riiginõukogu.

Meie seltskond ei saa Riiginõukogu koosseisu peale tudagi wiisi oma mõju awaldada, sest selle walimistel ei ole tal midagi kaasarääkimist. Sellepärast peatame meie ka ainult Riigiwolikogu juures.

Riigiwolikogu mõte on mitmed muutused läbi elanud. Gimene manifest, mille tagajärjel Riigiwolikogu asutati, anti 6. aug. 1905. See anti Bulögini ministeriumi ajal ja sellepärast on hakatud teda ka Bulögini wolikoguks kutsuma. Sellel wolikogul pidi ainult seaduse-nõuandline tähtsus olema. See tähendab, temal oleks ainult nõuandew häälnõud, nagu muudel ministeriumi juures olewatel seadusekomisjonidel.

Teadagi, et niisugune wolikogu kedagi ei rahuldanud. Rahwalikkumine muutus ähwardawamaks. Üle maa hakkasid poliitikalised streigid liikuma. Anti 1905. a. 17. oktobri Manifest wälja, mis Wolikogu seaduseandwaks loguks muutis. Ka teigi kodanliski wabadusti lubas see manifest. Neid oleme aga siiani asjata oodanud.

Enne Wolikogu kokkututtumist rutati põhjuseaduste muutmise ja täiendamise ja pandi need põhjuseadused ka maksma. Nende ülesanne oli Wolikogu wõimupiiristid mitmeti kärpida, iseäranis aga büdsheti (kulude-tulude eelarwe) alal. Kuid teisest küljest kindlustasid nad teatawal määral seaduseandliste kogude olemist ja nendesse walimise korda.

Põhjuseadusi võib ainult Keisri algatusel muuta (Põhjuseadused § 107).

Järgnewat es põhjuseaduse paragrahwides loeme:

§ 84. Wene Keisririiki walitsetakse seaduste kindlal alusel, mis määratud korras wälja antud.

§ 86. Ühtegi uut seadust ei või ilma Riigiwolikogu või Nõukogu heakskiitmiseta wälja anda ja temale ilma Keisri-herra kinnitamisetä seaduslist jõudu anda.

§ 87. Kui Riigiwolikogu tööde waheajal erakorralised tingimised niisugust määrust nõuawad, milleks seaduseandlist kaitu tarwis läheb, siis paneb Ministrite-nõukogu selle otsekohe Keisri-herrale ette. See määrus ei tohi aga Riigi Põhjuseadust, Riiginõukogu ja Wo-

liikogu asutust ning Wolikogusse ehk Nõukogusse walimise seadust mitte muuta. Määrus kaotab oma jõu, kui wastaw Minister ehk Peajuhataja tahe esimese kuu jooksul peale wolikogu töö algamist Wolikogusse sellele määrusele wastawat seaduse-eelnõu sisse ei anna ehk kui see Riigiwolikogu ehk Nõukogu poolt wastu wõtmata jäetakse.

§92. Seaduseandlisi määrusi ei wõi wälja kuulutada, kui nende andmise kord täesolewate põhjusseadustega mitte kokku ei läi.

§ 94. Seadust ei tohi muudu muuta, kui ainult seaduse läbi. Sellepärast on seadusel, senikui ta uue seaduse läbi muudetud ei ole, täielikelt maffew jõud.

Ka need Põhjusseaduse paragrahwid pandi enne esimese Wolikogu kokkukutsumist maksma.

Esimene Wolikogu lasti warsti Põhjusseaduste § 125. põhjal koju ja enne teise Wolikogu kokkutulemist seletas Senat paljudel walimise-õiguse maha. Kuid ta teise Wolikogu kokkusead ei olnud soowitaw. Ta lasti koju. Ei olnud loota, et kolmanda Wolikogu kousseis walitsusele neilhamul tingimistel soowitawam saaks.

Siis muudeti 3. juunil 1907 walimise-seadust ilma Wolikoguta, Põhjusseaduse 87-dast paragrahwist mööda minnes. Ühtegi seadust ei tohi § 86. järele ilma Wolikoguta wälja anda. Ja wana seadus maffab Põhjusseaduse § 94. näol, senikui ta uue läbi muudetud pole.

Sellewastu on tegelikult uus määrus walimise-õiguses maksma pandud. Tema järele waliti kolmandasse Wolikogusse ja tema järele walitakse ta tulewasesse — neljandasse.

Mispärast oli niisugust walimise-õiguse muutmist tarwis ja mis oli selle muutmise juures põhjusmõtteks?

Et selle peale wastust saada, waatame, kuidas meie Wolikogu liikmeid walitakse.

Riigiwolikogu liikmed walitakse nõndanimetatud Rubermangu walitawast kogus. Sinna tulid walijad-mehed, kes, enne 3. juunit, meie maal järgmiste kogude

poolt waliti: 1) maaomanikud (suuremate maade omanikud), 2) linnawalijad, 3) walla wolimehed ja 4) tööliste wolimehed. Niiviisi olid kõik walijad nelja järku jagatud: kas ameti (töölised), elukohta (linnawalijad), seisuse (talupojad) või waranduse järele (maaomanikud).

Neist neljast kogust walis iga kogu niipalju walitajaidmehi, kui palju seadus igale kogule lubas, selle peale waatamata, et mõnes kogus rohkem walijaid oli kui teises kogus.

Enne walimise-õiguse muutmist arwas walitus, et iseäranis talupojad walitusele wäga ustaw element on, ja sellepärast oli nii seatud, et waldade saadikuid kubermangu walimas kogus wõrdlemisi õige palju oli. Mõnes kubermangus oli neil üksi enamuse, mõnes jälle mõnetise kuuriaga — kas mõisnikkude (maaomanikkude) või linnawalijate meestega, kokku heites, mõnikord isegi wäikesearwulise tööliste walijate meestega üheskoos. Wõtame näituse meie lähest kubermangust — Eesti- ja Liwimaalt. (Waata tabel lehes. nr. 101.)

Meil oli talupoegade tähtsus muidugi wäiksem kui Sise-Wenemaal, kus mitmes kubermangus talupoegadel täieline enamuse oli. Ugi ta meil wõib näha, et talupojad teise kogu walijate-meestega kokku heites enamuse wõiwid saada ja saadki. Nii ei saanud meilt ükski mõisnik sisse, sest siis ei olnud weel sundust, et igast kogust vähemalt üks saadik pidi walitama, nagu see nüüd on. Ma tähendan juuba, et lootused talupoegade peale täide ei läinud ja suur talupoegade saadikute hulk ennast Wolikogus walituse vastu põbras.

Sellepärast oli waja walimise-õigust muuta. Wõhjusmõtteks oli see, et enamuse täieste jõukate kätte tuleb anda. Selleks suurendati mõisnikkude (maaomanikkude) walijate meeste arwu ja vähendati walla walijate meeste oma. Linnawalijad jagati kahets: I ja II järguks. Wäikesearwuline rittas I järgu walijatekogu walis niisama palju või rohkemgi kui suur II järgu walijatekogu.

Walijate meeste jaotus 1906. a.

E i i w i m a a.		Meisid, wa- lij. mees- te arv.	Wabade wal. jad- mehed.	Maoma- niff. wa- lijad meh.	Linna wa- lijadme- hed.	Sööl. wa- lijadme- hed.
Niia	kreis.	6	1	3	2	—
Walga	"	7	2	3	2	—
Wõnnu	"	7	3	3	1	—
Wõru	"	6	2	3	1	—
Wolmari	"	8	3	4	1	—
Pärnu	"	6	2	2	2	—
Wiljandi	"	6	3	2	1	—
Saaremaa	"	4	2	1	1	—
Tartu	"	11	3	4	4	—
Kokku . . .		66	21	25	15	5
E e s t i m a a.						
Tallinna	kreis	17	3	6	8	—
Rakwere	"	13	3	6	4	—
Paide	"	6	2	3	1	—
Saapsalu	"	9	2	6	1	—
Kokku . . .		47	10	21	14	2

Nüüd on pea-aegu alati Rubermangu waliwas lo-
gus walijadmehed pooleks, ja tihti üle poole maaoma-
nikkude omi.

Meie kodumaal on jaotus nüüd niisugune, nagu
103. leheküljel olewast tabelist näha.

Nagu siit näeme, on mõisnikkudel niihästi Siwi-
tui ka Gestimaal enamus.

Mis meid siiski lasseb vähemalt ühe saadikutoha saa-
da, see on walimise seaduse § 123. Selle järele walib
Balti kubermangudes Rubermangu waliw logu: walla
walijatemeeste seast ühe saadiku, linna kahe järgu pealt
kõtku ühe saadiku (üks kõik kummast järgust) ja maa-
omanikkude seast ühe. Kui siis weel waja on kuber-
mangu pealt Wolikogu liikmeid walida, siis võib juba
missugusest kogust tahes walida.

Gestimaalt walitakse 3 riigimõnnikku ja Siwimaalt
(ilma Riia linnata) 4. Kui nüüd eestlased ühikelt wa-
lima lähewad ja linnades ka mõlemas järgus wõidawad,
siis wõiwad nad Gestimaalt kaks saadikut saada ja Siw-
wimaali lätlastega kokkuleppimise järele.

Nii näeme siis, et ka praeguse walimise-õiguse juu-
res wõidelda mahtab. Beale selle kogu, mis wõitlus
ja kihutusjetoõ üeenesest annawad, wõime weel vähemalt
ühe saadikutoha juurde saada.

Nüüd waatame, kes waliwad maaomanikkude logus,
kes talupoegade logus ja kudas on walimise-õigus wab-
rikutööliste kohta korraldatud.

Walla wõlimehi waliwad meil walla täiskogud niis-
suguste taluomanikkude seast, kes aasta otša walla pii-
rides on elanud (walimise seaduse § 41). Need wõli-
mehed tulewad siis freijilinna kottu, kus nad eneste kes-
selt Rubermangu waliwa logu jaoks walijadmehed
waliwad. Kudas Rubermangu waliw logu toimetab,
sellest kõnelesin juba eespool.

Nii näeme siis, et talupoja-logus walimise-õigust
mõnedele on kitsendatud: kohaomanikkudel, kes aasta

Valijate meeste jaotus 1907. a.

E i w i m a a.		Õõeld. wa- lij. mees- te arv.	Waldade poost.	Maanoma- ntfude poost.	Linna I järt.	Linna II järt.	Õõliste walijad- mehed.
Kiia	kreis. .	7	1	5	1	1	—
Walga	" . .	9	2	5	1	1	—
Wõnnu	" . .	9	2	5	1	1	—
Wõru	" . .	8	1	5	1	1	—
Wolmari	" . .	10	2	6	1	1	—
Pärnu	" . .	7	1	4	1	1	—
Wiljandi	" . .	7	1	4	1	1	—
Saaremaa	" . .	7	1	4	1	1	—
Tartu	" . .	11	1	6	2	2	—
Kokku . . .		78	12	43	10	10	3
E e s t i m a a.							
Tallinna	kreis . .	15	2	7	4	2	—
Rakvere	" . .	11	2	7	1	1	—
Vaide	" . .	8	1	5	1	1	—
Saapsalu	" . .	10	1	7	1	1	—
Kokku . . .		46	6	26	7	5	2

otša wallas on elanud, on täieline walmise-õigus, aktiwne ja passiwne. Need wõib walida ja nemad wõiwad teisi walida. Teistel on aga ainult aktiwne walmise-õigus, kuna passiwset ei ole; see tähendab, nad wõiwad teisi walida, aga ennast walida lasta ei wõi.

Töölise kuurias (kogus) on neil töölistel walmise-õigus, kes niisugustes wabrikutes tööl on, kus meestöölise arw mitte alla 50 ei ole, üks kõi selle pärast omandus ja wabrik on. Niisugusteks wabrikuteks loetakse ka raudtee töökojad (§ 43).

Selle arwu rehkendamise juures wõetakse kõi töölised, kes wabrikus töötawad, arwesse, olgu nad ka alla 25 aasta wanad, ja ei arwata sellest arwust ka mitte lohtu poolt karistatud ja lohtu all olijaid maha (Sen. Käsufiri 1906. a. Nr. 46). Töölise wõimeeste walijad peawad aga 25 aastat wanad olema (Sisem. asiade Ministeriumi seletus). Seda tuleb wist nüü mõistka, et wabrikutöölisest ainult need osa wõtawad, kes 25 aastat wanad on. Wabrikutes alla tuhande töölisega walitakse üks wõimees üle tuhande töölisega, iga terve tuhande pealt üks wõimees. Wõimeheks walitud tööliline peab wabrikus kuus kuud tööl olnud olema (§ 44). Wõimehed tulewad kubermangulinna kõi ja waliwad eneste kestelt walijadmehed Kubermangu, walitakse kogusse. Maomanikkude kuurias on hääli: 1) kes kreisis mitte alla aasta omanduse- ehk eluagse waldamise-õiguse alusel maad waldawad, mis maamassu all ja mille paljus igas kreisis selle paragrahwi juurde käiwas lihas ära määratud; 2) isikud, kes kreisis sellesamas lihas ära määratud suuruses, possessiooni-õiguse alusel mäetööstuse asutusi waldawad; 3) isikud, kes mitte alla aasta kreisis omanduse- ehk eluagse waldamise-õiguse alusel peale maa, mõnda muud liikumata warandust waldawad, mis kaubandus-tööstusliik ette wõte ei ole, ja mis maa hindamise järele mitte alla wiiskümme tuhat wäärt ei ole; 4) isikute wõimehed, kes kreisis maad (p. 1) ehk mõnda muud liikumata warandust waldawad (p. 3.), kui niisuguse maa suurus wõi

waranduse väärtus mitte otsekohesest valimise-õigust maaomanikkude kuurias ei anna; 5) kõigi usu kirikute ja palvemajade waimulikkude wolimehed, kui kogudusel, kirikul või palvemajal kreisis maad (§ 28).

Misjulgused 285. § 4. ja 5. punktis tähendatud wolimehed walitakse eelkoosolekul järgmiselt: arwatase kogu tulnud isikute maa ja warandus kogu ning walitakse iga terve tšensuse peale üks wolimees, kes siis maaomanikkude kuurias kaasa walib (§§ 30 ja 31).

Ministeriumi seletuse järele walivad Luteruse usu pastorid, kui maa, mis neil kirikuseaduse 712 § 1. märkuse alusel läes, tšensuse wälja teeb või suuremgi on, ilksi eelkoosolekul.

Täieks tšensuseks on maaomanikkude kuurias järgmine:

Liivimaa. Desjat.

Riia kreis	200
Balga kreis	300
Wõnnu kreis	300
Wõru kreis	300
Wolmari kreis	200
Pärnu kreis	300
Tartu kreis	200
Saaremaa kreis	300
Wiljandi kreis	200

Estimaa. Desjat.

Tallinna kreis	250
Rakvere kreis	250
Paide kreis	200
Haapsalu kreisis	300

Kui kellegil talupojal nii suur maa (talukohtad wälja arwatud) või warandus 15000 väärt, siis võib ta ka maaomanikkude kuurias ühes walida, muud kui see talupoeg ei tohi mitte sellesama kreisi waldade liige olla. Wiimasel korral ei või ta mitte ligi walida.

Maaomanikkude kuuria nimekirja seab kogu meil kreisi politseiwaltlus. Kahe nädala jooksul peale nimekirja wäljakuulutamist võib kreis walimiseasjade komisjoni

kaebtusi ja täiendusi anda. Wiimase otsuse peale saab kaewata kolme päewa jooksul Kubermangu komisjoni. Wiimase peale senatisse. Kaebtus antakse komisjoni, mille peale kaebatakse.

Ka walimiste juures ettetulewad kaebtused tulewad kõik kolme päewa jooksul sisse anda.

Lõpuks olgu üteldud, kellel walimise õigust ei ole, waatamata selle peale, kas tal tsensus on või ei: 1) naisterahwastel; 2) alla kahekümnewie aastastel; 3) õpeasutuste õpilastel; 4) maa- ja merewäe sõjawäelised, kes tegewas sõjawäe teenistuses; 5) hulkujad muulased; 6) wõõra riigi alamad (§ 9). Edasi on walimiseõigusest ilma: 1) kohtu all olnud isikud, kuritööde pärast, mis õiguste kaotamise või kätseandamisega ahwardawad, ehk jälle teenistusest ära heitmise, niisamuti ka kes järgmiste kuritööde eest kohtu all olnud: warguse, petmise wõõra wara omandamise, warastatud wara peitmise, petmise läbi saadud või warastatud wara meelega ostmise või pantiwõtmise, liiakasu wõtmise eest, kui nad süütafs pole mõistetud; selle peale waatamata kas nad nuhtlusest wabastatud on aegumise, leppimise, manifesti või kõigefõrgema käsu põhjal. 2) kohtu teel ametist ära heidetud, kolme aasta jooksul, äraheitmise päewast, kuigi ta nuhtlusest wabastatud, kas aegumise, manifesti või Keisri käsukirja põhjal; 3) kohtu või uurimise all olejad süütegude eest, mis l. p. üles loetud; 4) maksujõuetu, seni kui jõuetuse iseloom kindlaks tehtud; 5) eestkostmise all olejad; 6) maksujõuetud, kelle maksujõuetuse iseloom selgitatud ja mitte õnnetumaks pole tunnistatud; 7) kes halwa elu pärast waimulikust seisusest või aanimest ilma jäetud ehk kogukonnast või mõisnikkugust nende otsuste peale wälja heidetud; 8) sõjawäe teenistusest kõrwale hoidmise pärast karistatud. (§ 10). Ei wõta osa walimistest: 1) kuberner oma kubermangus; 2) poliitseiametnikud, kes selles linnas või kubermangus ametis, kus walimised sünniwad (§ 11).

Neist wõiwad sõjawäelased oma poegi oma eest wälja lasta ja naisterahwad mehi või poegi.

Kahjutasumisest Balti era-õiguse ja teiste selles asjas Baltimaal makswate seaduste järgi.

Cand. jur. J. Sabas.

2

Kellel ja mis tingimistel on õigus
kahjutasu nõuda?

Kahjutasu võivad niihästi kahjusaanu ise kui ta tema pärijad nõuda. Kahjutasu nõudmise asjus on kohtulil asjaajamise forid üleüldistes joontes järgmine. Kahjusaanu annab kahjutasu kohta nõudmise kohtusse. Ütleb kohtja, et ta nõudjale kahju pole teinud, siis on nõudja kohustatud kahjutegemist tõeks tegema. On see tõeks tehtud, võib kohtja kahju tasumast üksi siis kõrwale puigelda, kui ta tõendada suudab, et kahjusaanu kahjusaamist ära oleks võinud hoida, kui ta ise tarwilisel määral ettevaatlik oleks olnud (B. eõ. §§ 3441—3443). Tähendab, tarwilisel määral ettevaatuse puudus kahjusaamise asjas, kui see tõeks on tehtud, võtab nõudjalt õiguse kahjutasu saada. Misugune on aga see kahjusaanu tarwiliku ettevaatuse puudus, milles avaldab see ennast? See on nõndanimetatud kerge ettevaatamatus ehk niisuguse hooltuse puudumine, nagu seda heal ja hooltal peremehele peab olema (B. eõ. §§ 3441 ja 3298). Jõuab kohtja tõendada, et kahjusaamine tulemata oleks jäänud, kui nõudja oma tegewuses niivõrd ettevaatlik oleks olnud, kui hea ja hoolas peremees seda peab olema, siis jääb nõudja kahjutajust ilma. Kudas ja mis määral hea ja hoolas peremees teatud kahjusaamise korral ettevaatlik oleks pidanud olema, oleneb kohtu põhjendatud heatsarvamisest ära.

Seega siis on nõudjal selleks, et oma kahjutasu saamise õigust põhjendada, vaja kahjutegemist tõendada. Kohtja peab, kui ta kahjutegemist ei salga või salata ei saa, kuid kahjutasumisest siiski wabalt tahab saada, embatumba tõendama: et kas kahjutegew sündmus kandis juhuslist laadi, j. o. teda oli võimata inimese mõistusel ette ära näha ja inimeste jõuga eemaldada, või jälle, et

Kahju oleks wõinud ära jääda, kui kahjusaja niiwõrd ettevaatlik oleks olnud, nagu seda hea ja hoolas peremees peab olema.

Kes peab kahju tasuma?

Kahju tasuma on igaüks kohustatud, kes oma talitusega kahju on teinud, seisiku see talitus tegewuses wõi tegewusetuses. Tehtud kahju peab ka sel korral ära tasutama, kui keegi seda iseenelest lubatud talituse läbi on tekitanud, näituseks, kui keegi lubatud enesekaitsemise juures tarwilistest piiridest üle astub wõi mõnda iseenelest lubatud talitust just sel sibil teeb, et sellega teisele kahju jaata. Tehtud kahju peawad oma warandusega tasuma isegi lapsed, kes alla seitsme aasta wanad, ja nõdrameelsed, niipalju kui see tasumine neid nende igapäewasest eluülespidamisest ilma ei jäta. On aga niisuguste isikute järelwaatajad kudagi hooletud olnud, siis langeb wastutus tehtud kahju eest kõige esmalt selles hooletuses süüdi olijate peale. Kui keegi teist isikut mõnda lubamata asja on lastnud teha, siis wastutab ta selle isiku talituse eest, kuigi see isik antud käsuft üle on astunud. Niisamuti wastutab ka see, kes teisele põhjust on andnud niisuguseks tegewuseks, millest kolmandale isikule kahju tekkis. Kes oma teenijate walikul tarwilikul määral ettevaatlik pole ja neid teenistusesse wõtab, ilma järele proowimata, kas nad oma kohuste täitmisele oma annete ja oskamise poolest ka kõlbulikul on, see wastutab teenijate läbi kolmandale isikule tehtud kahju eest. Rahjutegemise kohustus läheb ka kahjutegija pärijate peale edasi (B. eõ. §§ 3444 kuni 3448).

Kuid pärijate kohustuses, tehtud kahju tasuda, on mõned erandid olemas, nimelt: eestkostja kohustus, alaealisele ta waranduse walitsemise läbi tehtud kahju tasuda, läheb eestkostja pärijate peale üle, kuid wiimased wastutawad üksi eestkostja pahatahete ja jämeda hooletuse läbi eestkostetawale tulnud kahju eest, wälja arwatud see lord, kui nõudmine juba eestkostja eluajal alustatud oli, mil korral pärijad ilma wahet tegemata kõige eest wastu-

tawad, jelsamal mõõdul kui pärandaja isegi oleks pida-
nud wastutama (B. eõ. §§ 434 ja 435).

Ru d a s t e h t u d k a h j u h i n n a t a ?

Tehtud kahju hindamisel wõetakse arwesse: kahju-
saanud asi ja selle päwalduste (Accessionen, принадлежности)
hind, ühtlasi aga ka kaudne kahju, mis sündmuse läbi
tehtud, nimelt: tehtud kahjust tekkinud muude asjade
wäärtuse alanemine, iseäralised tulud, mida kahju saamine
sundis tegema, ja wõimalikkude kasude saamata jäämine.
Kuid saamata jäänud kasude rehtendamisel ei tohi mitte
paljalt wõimaluste peale põhjendada, waid peab kahle-
mata õiglane olema wõi wähemalt niikaugele kui juridika-
liste tõenduste kohta nõutaw, tõeks tehtama, et selleko-
hane, s. o. saamata jäänud kasudes põhjenuw kahju kahju-
tegewast talitusest — tegewusest wõi tegewusetusest — on
tekinud, kas otse wõi kaudsel teel. Siinjuures wõib aga
siiski, kui rahalist wõlga tähtpäewaks ära ei määseta,
wõlausaldaja kahjutasuks selle läbi saamata jäänud kasu
eest üksi seaduslikku protsenti — 6 prots. — nõuda,
wähja arwatud see kord, kui ta selgeste tõeks suudab
teha, et saadud kahju seaduslikust protsendist kõrgem oli.
Wigastatud asja hindamisel ei wõeta arwesse mitte üksi
selle harilikku hinda, waid ka selle iseäralikku wäärtust,
mis tal kahju saanu kohta oli. Kuid paljalt meeldimise
peal põhjenuwat wäärtust, ilma et wäärtuse aluses misgi
asjast saadaw tulu oleks, tähele ei panda. Kui aga
harilikku hinda wõimalik on ära piirendada, siis ei wõi
tasu kõrgus kõige tehtud kahju eest asja kahelordsest hin-
nast mitte üle ulatada. Asja hariliku ehk turuhinna
piirenduseks on aga see kasu, mis asi igale ta pidajale
wõib tuua, ilma ta iseäralist oluforda asja wastu tähele
panemata. Ei ole aga asja olemus, rohkus ja suurus
selgeste ära piirendatud, siis hinnatakse kahju kohta õig-
lase heaksarwamise järgi.

Kahju saajale on see määrus suureks tergenduseks.
Kuna siseriigis maksimate seaduste järgi kahju saaja oma
nõudmise suurus peab tõendama ja ilma seda tõendamata

oma nõudmisest, senati seletuste järgi, ilma peab jääma, kuigi ta nõudmise alus — kahjusaamine — põhjendatud ja kahjusaamise õigus kohtu poolt õigeks tunnistatud peaks olema, — on Balti era-õiguse järgi kahjutasu nõudja seisuford tervem: ta peab üksi kahjutegemise tõeks tegema ja kui kostja näidata ei jõua, et kahju juhusline oli või kahjusaaja enda hoolsuse puudusel on tulnud, siis on ta kahjutasu saamise õigus kindel, sest kahjusuurst hinnatakse kohtu õiglase heaksarvamise järgi kui asja olemus, siis võetakse kahjutasu piirendamise aluseks hind, (W. eõ. §§ 3451—3455, 588, 586).

Kahju hindamisel pandakse ka kontrahi täitmisekohta tähele: kui täitmisekoht juba lepingus endas oli määratud, siis võetakse arvesse seda väärtust, mis tasuda tuleval ajal seal kohas oli; kui aga koha äramääramist mitte polnud, siis võetakse kahjutasu piirendamise aluseks hind, mis ajal seal kohas on, kus nõudmine sisse antakse. Kui kahju nende olufordade rikkumisest tõusnud, mis lepingu peal põhjendatud ja mille täitmiseks iseäraline tähtaeg on, siis tuleb seda tähtaega kahju hindamisel tähele panna. Kui aga lepingu täitmiseks iseäralist tähtaega polnud määratud, siis võetakse kahjutasu hindamise aluseks, nii palju kui see tähtajasse puutub, tähtpäew, millal kohtuotsus kahjutasu kohta seadusliku jõusse astub. Kui aga kahjutasu nõudmine lepingu rikkumises ei põhjene, vaid tegewuses, mis iseenesest juba lubamata oli, siis sünnib kahjutasu hindamine selle järgi kui suur väärtus ajal ta wigastamise ajal oli (W. eõ. §§ 3458—3460).

Niisugused on üleüldised, kahjutasumise kohta käivad Balti era-õiguse määrused. Peale nende on veel mitmesugused, teatud lepingute kohta käivad isemäärused kahjutasumise asjus maksusel. Waatame lähemalt neid isemäärusi.

Kahjutasumine tagasiandmise peale sibi-
tud nõudmiste puhul.

Laenu tagasimaksmise nõuet võib niikasti kohtu kui ka erateel avaldada. Kes aga ilma iseäraliku waju-

seta seda kohe kohtu teel teeb, kannab seega ühendatud
fulud; muidu aga langewad fulud selle kanda, kelle süü
läbi wäljaspool lohut awaldatud nõudmine tagajärjeta
jää (B. eõ. § 3665).

Õhikombel, ilma sellekohase kohustusega, teisele antud
wõi lubatud asja wõib tagasi wõi lubamisest wabastamist
nõuda, kuid õhutus peab mõlemil pool — nii andja kui
saaja pool — olema. Kui aga asjasaaja pahatahtlikult
on talitanud, siis arwatakse teda wargaks ja ta wastutab
tehtud kahju eest nendesamade määruste järgi, mis waras-
tatud asjade eest kahjuksaamist piirendawad, s. o. kahju-
saajal on õigus ta läest asja kõige kõrgemat hindu
nõuda ja asjasaajal ei ole õigust asja heaks tehtud fulude
eest taju saada (B. eõ. §§ 3680, 3689, 3696, 4564, 4565).

Kes wõõra asja ära on kaotanud ja ta omanikku
tehtud kahju eest tajunud, wõib seda taju tagasi nõuda,
kui asi uueste kätte saadakse (B. eõ. § 3731).

Kes seeläbi kahju on saanud, et teine end ülekohtu-
selt tema kahjuks ja tema fulul on rikastanud, wõib seda
sel mõõdul tagasi nõuda, kui suur see rikastamine on olnud
(B. eõ. §§ 3734, 3735).

Kes mõne asja teise läest teatud sihiks tarwitada
on wõtnud, on kohustatud seda asja kõigiti rikkemineku
eest hoidma ja seepärast wastutab ta asja igasuguse wi-
gastuse eest, mida ta wõis ära hoida (B. eõ. § 3744).

Kes aga teise läest mõne asja waldamiseks ja piira-
mata tarwitamiseks on saanud, wastutab selle eest, kadu-
mise wõi wigastamise korral, kui selle kohta enne teära-
listu kontrakti poleud tehtud, üksi paha tahte wõi jämeda
ettewaatamatuse puhul (B. eõ. §§ 3765, 3773).

Õhikombel wastutab asja hoiulewõtja hoiuleandja
ees üksi paha tahte wõi jämeda ettewaatamatuse puhul,
ja üksi erandina wastutab ta ka wäikse ettewaatamatuse
eest, kui ta hoidmise ilma kutsumata ja ilma waja-
duseta oma peale on wõtnud wõi kui ta just hirmelt enda peale
latema wastutuse wõtab (B. eõ. §§ 3585, 3587), ning
juhtumise eest wastutab siis, kui ta selle just oma peale
wõtab, asja ära wõõrandab, tagasiandmises wiivitab

ja Gesti maa-õiguse — mõisnikkude-õiguse — järgi, kui hoiu eest tasu ehit maksu saab. Tuleb tähele panna, et Balti era-õiguse järgi hoiulewõtmise hinnata on ja Balti õiguste järgi, wälja arwatud Gesti maa-õigus, tasuwõtmine hoiu eest hoiule andmise palkamiseks on (B. eõ. §§ 3785, 3787, 3788).

Wõõrastemajade pidajad wastutawad nende wõõraste poolt kaasatoodud asjade tagasiandmise eest. See wastutus algatab ilma iseäralise lepinguta, lihtsalt sellest, et wõõrastemaja pidaja teades wõõra asjad wõõraste majasse on toodud; asjade nimetirja wõi iseäralikku hoiuleandmist ei nõuta. Wastutust ei wähenda ka mitte see asjaolu, kas wõõrastemaja pidaja ise wõi ta teenijad wõi wõõras ise asjad sisse on toonud, kas asjad sissesõitnud wõõra wõi kellegi muu päralt on, kas asjade kadumise wõi wigastamise puhul selles ta teenijad wõi kõrwalised isikud süüdi on, kas ta wõõra käest tasu wõtub wõi mitte.

Ühgi wõõra enda wõi ta kaasas olijate süü läbi tekkinud kadumiste ja wigastuste eest ei wastuta wõõraste majaja pidaja, niisama ka niisuguste eest, mis juhuslike ja wääramata jõu läbi tekitatud. Ainult sel korral langeb wõõrastemaja pidaja pealt iga wastutus ära, kui ta wõõra sissesõidul otsekohese talle ütleb, et ta asjade alalhoidmise eest wastutust oma peale mitte ei wõta, ja kui sissesõitja seega nõus on. Kuid paljalt sellekohane toaseina peale löödud kuulutus ei wabasta wõõrastemaja pidajat tema kohustusest. Asjade alalhoidmise eest, mis wõõras oma ärasõidul wõõrastemajasse jätnud, wastutab wõõraste majaja pidaja kui nende hoiulewõtja. See wastutus läheb ka wõõrastemaja pidaja pärijate peale üle. — Niisama kui wõõrastemaja pidajad, wastutawad ka laewapere mehed oma sõitjate asjade eest ja sissesõiduhoowide pidajad wõõraste hobuste eest, kuid trahterite ja joogikohade pidajate kohta, sel wõõraste elamiseks iseäralikku ruumijid pole, see wastutus ei läi (B. eõ. §§ 3817—3828).